

REDD minskar avskogningen men vilka är de verkliga vinnarna?

Avsikten med REDD är att minska incitamentet till avskogning. Förslaget är dock problematiskt på flera punkter ur ett urfolksperspektiv.

Skövlingen av regnskog och de katastrofala följderna denna får för biologisk mångfald, ursprungsbefolkning och andra skogsberoende människor har varit ett känt problem länge. En mängd miljö- och människorättsorganisationer har i decennier arbetat mot detta och otaliga är de upprop, kampanjer och vädjanden som riktats mot beslutsfattare om att vidta krafttag mot skogsskövling. Mycket tyder dock på att det är först när man nu börjat tala om kopplingen mellan avskogning och utsläpp av växthusgaser som frågan på allvar hamnat på den internationella dagordningen. Nu väntas minskad regnskogsskövling vara en av de hetaste frågorna inför FN:s klimatmöte i Köpenhamn i december. Frågan är hur de lösningar som diskuteras kan komma att påverka de som berörs först av avskogningen – skogslevande ursprungsfolk och skogsberoende grupper. Skövling av tropisk skog står för omkring en femtedel av de sammanlagda växthusgasutsläppen i världen. Förutom den stora påverkan som avskogning har på det globala klimatet är tropisk skog mycket mer än ett kollager. Världens tropiska skogar är livsmiljöer för miljoner människor, djur och växter. FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, uppskattar att upp till 1,6 miljarder människor är beroende av skogsområden som livsmiljöer eller för att tillgodose basala behov av energi eller mat. 60 miljoner av dessa är ursprungsbefolkning som är direkt beroende av skogen som livsmiljö.

Kompensation

Grundtanken i REDD – Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation in Developing Countries, är att minska de ekonomiska incitamenten till skogsavverkning genom att ge en ersättning för stående skog – en kompensation för bortfallet av de inkomster man hade kunnat få om man valt att hugga ner skogen. Ersättningen skulle baseras på internationellt klimatkapital från världens rikare länder genom fonder eller marknadsbaserade system. REDD presenteras mot bakgrund av detta inte sällan som en win-win-win lösning på klimatkrisen som inte bara minskar klimatpåverkan utan även förlusten av biologisk mångfald, och dessutom leder till fattigdomsbekämpning för ursprungsbefolkningar och marginaliserade grupper. Trots detta är många skogslevande grupper och miljöorganisationer kritiska till REDD. Hur kan det komma sig?

Men vem äger skogen?

Det finns en rad exempel på att grundtanken inom REDD kan vara svår att förena med ursprungsbefolkningsgruppers specifika behov och förutsättningar. Ett grundläggande problem är att en eventuell ekonomisk ersättning för att minska skogsskövling skulle baseras på att man avstår från att hugga ner skog som man äger. Många ursprungsfolk saknar dock en formell äganderätt över det landområde de lever i och på många håll i världen råder konflikter kring äganderätten. Detta komplicerar inte bara möjligheterna för ursprungsfolk att kunna gynnas av systemet i samma utsträckning som andra grupper. Friends of the Earth International (FOEI) menar också att REDD kan leda till ett ökat tryck på traditionella livsutrymmen då både stater och företag ser ökande möjligheter att tjäna pengar även på stående skog. När en lagligt bindande äganderätt saknas finns det risk för att ursprungsfolk och andra skogsberoende grupper kan tvingas undan

från sina levnadsmiljöer för att bereda plats åt konserveringsområden. FOEI menar också att ursprungsfolks möjlighet till traditionellt brukande av skog kan komma att omöjliggöras i områden där REDD-projekt etableras och förbud mot någon form av skogsbruk införs. Detta trots att tidigare erfarenheter visat att traditionellt brukande av skog sällan är det stora hotet mot den tropiska skogen. Hotet utgörs snarare av storskaligt jordbruk och animalieproduktion. Ett dåligt utformat REDD skulle kunna gynna i första hand de som drivit avskogningen framåt, och det finns ett moraliskt problem i att de finansiella incitamenten som utvecklas inom REDD idag är riktade mot företag och stater som under lång tid bedrivit storskalig skogsskövling till förmån för till exempel sojaodling. Skogsberoende grupper som länge brukat på ett hållbart sätt riskerar däremot att lämnas utanför.

Gynnar starka aktörer

En annan aspekt som kan bidra till att utesluta ursprungsfolk och mindre ekonomiskt starka grupper från att gynnas av REDD är diskussionen kring när utbetalning av ersättning ska ske. Om en ersättning kommer först i efterhand kommer det att minska mindre gruppers möjlighet att delta i REDD-projekt eftersom någon ekonomisk buffert eller möjlighet att ta lån sällan finns för dessa grupper. Detta gäller dock inte för större aktörer, vars möjligheter att locka till sig internationellt klimatkapital för att bevara stående skog ökar på mindre gruppers bekostnad. Ett än mer grundläggande problem är att man i diskussionen kring REDD idag helt bortser från att många av världens skogslevande människor – inklusive ursprungsbefolkning – inte är en del av ett monetärt system och därför har mycket lite att tjäna på ett REDD-system som baseras på monetär ersättning för minskad avskogning. FOEI menar att denna brist på insikt är ett tydligt tecken på att REDD-diskussionen sprungit ur en förhoppning om att hitta ett sätt att minska läckaget av kol till atmosfären på ett snabbt och billigt sätt, snarare än en diskussion kring ekologisk skuld och rättighetsbaserade åtgärder. FOEI pekar även på att de förhandlingstexter som ligger på bordet inför COP15 i Köpenhamn saknar hänvisningar till internationella överenskommelser om ursprungsbefolkningars rättigheter, UNDRIP. Peoples' Forum on Climate Change vill till exempel se garantier för att ett land som inte erkänt ursprungsfolks rättigheter inte kan erhålla internationellt klimatkapital för att genomföra REDD-projekt. Enligt dem räcker det alltså inte med att hänvisa till att projekt ska genomföras i enlighet med de lagar som råder i det specifika landet i fråga.

Ursprungsfolk måste få delta

Flera grupper inom den globala miljö- och rättviserörelsen, däribland FOEI, har även lyft frågan om vikten av ursprungsfolks möjligheter att delta i beslutsfattande som gäller deras livsmiljöer. Flera av de fonder som redan etablerats inom FN och världsbanken för att finansiera så kallade "Reddiness for REDD", det vill säga pilotförsök inom REDD, innehåller krav på ett "reellt och tidigt deltagande" för alla berörda aktörer. Flera människo- och miljörettsadvokater har även påpekat att många regeringar har en formell skyldighet att möjliggöra allmänt deltagande och transparens i beslutsfattande kring miljöpolicies genom deras ratificerande av Riodeklarationen (princip 10) och Århuskonventionen. Trots detta menar flera organisationer, däribland Forest Peoples Program och Global Forest Coalition, att deltagandet och påverkansmöjligheterna för ursprungsbefolkningar, skogslevande och NGOs varit obetydliga. Organisering av till synes banala praktikaliteter som information om mötesdatum, spridning av bakgrundsmaterial samt ekonomiskt administrativt stöd för att resor och visum har i många fall varit så dålig från världsbankens sida att många av representanterna från dessa

grupper inte kunnat närvara vid möten då utformningen av skogsinvesteringsprogram diskuterats. Ett tydligt bevis på den bristande framförhållningen är att Global Forest Coalition i ett upprop våren 2009 krävde att samtliga delegater ska få information om mötestider och platser samt bakgrundsmaterial minst en månad innan framtida sammankomster. REDD har varit en svår fråga för stora delar av miljörelsen; å ena sidan vill man ta till alla möjliga medel för att minska klimatpåverkan och skövlingen av regnskog – å andra sidan får detta inte ske på bekostnad av andra värden. Många större och socialt inriktade miljörelser har idag en kritisk inställning till REDD, både på grund av de problem som tagits upp ovan, men också för att hela diskussionen kring REDD medför ett minskat fokus på de stora samhälls- och livsstilsförändringar som man menar måste göras för att lösa både avskogningen och klimatkrisen på riktigt.

Anna Bernstad

Källor:

Seeing REDD? - Forests, climate change mitigation and the rights of indigenous peoples and local communities, Forest Peoples Program, 2008

REDD Myths, Friends of the Earth International, 2008

REDDaren i nöden? – en skrift om tropisk skog i klimatavtalen, Miljöförbundet Jordens Vänner, 2009.

www.mjv.se